

Milan Nápravník
Karel Köcher

People who meet,
meet again

Tato kniha vychází s finanční podporou
Ministerstva kultury ČR

© Rubato, 2022

Texts © Milan Nápravník-dědicové & Karel Köcher, 2022

ISBN 978-80-87705-88-9

Předmluva

Mé přátelství s Milanem Nápravníkem začalo někdy v roce 1955 v kavárně Slavia, která se nachází na nároží Národní třídy a Smetanova nábřeží. Kdo nás tehdy vzájemně představil, si už nevzpomínám, není to však podstatné. Co vzbudilo zájem jednoho o druhého, byly trochu kuriózní noviny, jmenovitě francouzský deník *L'Humanité*. Ve Slavii totiž stále udržovali kavářenskou tradici a poskytovali hostům zdarma ke čtení aktuální výběr novin a časopisů, a *L'Humanité* byly jedněmi z novin v nabídce. Šlo o tiskový orgán Komunistické strany Francie, což byl důvod, proč komunistická cenzura tolerovala jeho distribuci v Československu, podobně jako deník Komunistické strany Velké Británie *Daily Worker*. Mezi těmito dvěma cizojazyčnými novinami zel ale propastný rozdíl. Na rozdíl od *Daily Worker*, jenž byl suchopárnou tribunou stráničky v britském politickém životě zcela marginální, byly *L'Humanité* deníkem strany čítající kolem pěti miliónů voličů, mezi jejíž členy a sympatizanty patřily takové osobnosti jako Louis Aragon, Jean-Paul Sartre nebo Pablo Picasso. Žurnalistická

úroveň listu to nemohla neodrážet, šlo o noviny, pravda, komunistické, ale z jejich zpravodajství bylo možné sledovat pohyb v politice i kultuře soudobé Francie, jaké knihy tam zrovna vycházely, o čem se vedly intelektuální debaty, kdo znamenal co. Milan a já jsme byli oba frankofilové, a tak jsme si *L'Humanité* pravidelně vypůjčovali, a když už jsme spolu u stolu debatovali, někoho z nás napadlo zkusit je číst společně. Byl to skvělý nápad a diskuse, k nimž nás četba inspirovala a které pak už s obsahem deníku souvisely jen nepřímou, vedly k tomu, že jsme spojili síly a podporovali se v odporu proti všemu, co jsme v tehdejším společenském systému považovali za přízemní a omezující. Mimo pohrdavého postoje k převládající malosti a zavedeným konvencím jsme se rádi bavili také hrou se slovy a slovními hříčkami, občas asi trochu nahlouplými (*poprava, nebo poleva?, Nápravník, nebo nálevník?*), které Milan jako autor později bohatě rozvine ve své prvotině *Moták*. Kdyby nás pozoroval někdo zvenčí, někdo, kdo nás osobně neznal, mohl by se naší názorové shodě podívat. Na první pohled jsme byli věru různorodá dvojice – Milan zásadně vždy celý v černém, já zase klasický „kravaták“ s nezbytným kapesníčkem zastrčeným do kapsy saka.

Byl jsem tehdy studentem druhého ročníku matematicko-fyzikální fakulty Karlovy univerzity, i když jsem neměl nejmenší úmysl se matematice nebo fyzice věnovat. Dnes musí být stěží pochopitelné, že jsem studoval něco, co jsem vlastně studovat nechtěl. Pro mne to byl však jediný způsob jak obejít opatření, jímž mi tehdejší, ještě stále stalinistický

režim znemožňoval získat vysokoškolské vzdělání, a já po povinné vojenské službě nemusel promarnit nejlepší léta v nějakém intelektuálně podřadném zaměstnání. Svými spolužáky z francouzského gymnázia, z nichž se před maturitou stali horliví svazáčtí udavači, jsem totiž nebyl doporučen ke studiu na vysoké škole. Ačkoli doporučení v oné době představovalo pro přijetí nezbytnou podmínku, napadlo mě, že když se přihlásím na tak výsostně apolitický obor, jakým je teoretická fyzika, a úspěšně složím přijímací zkoušku, mohl by můj pokus projít. Přijímací zkoušku jsem skutečně složil, avšak k přijetí na fakultu to stejně nestačilo. Oficiální oznámení o nepřijetí ke studiu mi nicméně umožnilo podat proti němu odvolání a v něm následně argumentovat, že jsem během svých gymnaziálních studií v mimoškolní době pracoval pro Pražskou informační službu jako průvodce po Praze a tlumočnick VIP vládních hostů a že tedy ani zdaleka nejsem nezdravý, pro režim nežádoucí individualista. Oficiální posudek o této mé činnosti byl natolik pozitivní, že se na jeho základě rektor Karlovy univerzity, k němuž jsem se odvolal, rozhodl v mém případě k nedoporučení ke studiu zcela výjimečně nepřihlédnout. A tak jsem tedy začal studovat matematiku a fyziku, obory, které mě sice fascinovaly jako výzva k dobrodružství poznání, ale mým skutečným ambicím prostor neposkytovaly. To, čemu jsem se opravdu chtěl věnovat, byla tvůrčí dramatická činnost, v první řadě filmová; filmovým uměním a jeho estetikou jsem byl doslova posedlý. Přátelství s Milanem, který studoval na FAMU, pro mě tedy

bylo mimořádně cenné i vzhledem k tomuto faktu. A nejen to – čím dál tím víc mě mnohé naše diskuse utvrzovaly v přesvědčení, že mám pro filmovou tvorbu opravdu talent, a že chci-li zůstat věrný sám sobě, musím se pokusit tuto vlohu realizovat. A tak jsem se asi půl roku poté, co jsme se spřátelili s Milanem, přihlásil k přijímacím zkouškám na FAMU, obor dramaturgie a filmová věda – na režii jsem tehdy neměl odvalu –, a uspěl. Ale protože jsem byl už studentem jiné vysoké školy, přijali mě jako takzvaného mimořádného studenta – s tím, že budu studovat obě vysoké školy zároveň, a podle toho, jak mi škola půjde, se následně vyřeší otázka absolutoria. Bylo to tak trochu jako dvojité salto na laně, ale když to nešlo jinak, muselo to jít takhle. A šlo. Nesmírně mi při tom pomáhalo, že pedagogové na matematicko-fyzikální fakultě mé dvojí úsilí sledovali s pochopením a drželi mi palce. Velkoryse jim stačilo, když jsem na fakultu chodil jen skládat zkoušky. Bohužel mé studium na FAMU trvalo jen pět semestrů. Když jsem totiž završil studium na matematicko-fyzikální fakultě, můj profesor filmové vědy a rektor Akademie múzických umění A. M. Brousil formálně požádal ministra školství, aby pro „mimořádný talent“ schválil uznání mého mimořádného studia na FAMU za řádné, a bylo mi umožněno dokončit ho promoci. Žádost jsem viděl na vlastní oči, rektor Brousil mi ji dal přečíst a poté ji v mé přítomnosti předal zástupci ministerstva školství, jehož kvůli tomu pozval na rektorát. Za čtrnáct dní jsem byl předvolán na kádrové oddělení ministerstva, kde mi nějaký kádrovák kopáčskou

slovenštinou sdělil: „súduh, dělnická trieda ti nebude platiť druhé štúdium“. A bylo po snu.

Můj přátelský vztah s Milanem se během šťastných semestrů studia na FAMU samozřejmě ještě upevnil. V této souvislosti je třeba říci o tehdejší FAMU jednu podstatnou věc, totiž, že vstupní dveře do Klimentovské ulice číslo popisné 4, kde tehdy filmová fakulta sídlila, byly i dveřmi v železné oponě, jimiž se vcházelo do okolního světa. Nemyslím tím jen fakt, že se v prostředí školy nedařilo žádné formě ideologické korektnosti a že zde žádné téma nebylo tabu, ale zejména to, že filmová kultura, jíž jsme byli intenzivně vystavováni, byla především současná filmová tvorba západního světa. V druhé polovině padesátých let šlo o něco takřka neuvěřitelného. Týden co týden se každý čtvrtek v promítáče fakulty od osmi do jedenácté hodiny večerní promítaly dva filmy nejnovější západní produkce, které měly zrovna světovou premiéru, anebo na ni dokonce teprve čekaly. Tenhle zázrak byl dílem profesora A. M. Brousila. Domluvil s kulturními atašé západních velvyslanectví v Praze, jimž byly filmy pravidelně západními distributory zapůjčovány pro promítání diplomatickému sboru a nabízení promítacích práv československé filmové distribuci, že budou bezplatně poskytnuty na jednorázové promítnutí také na FAMU. A k tomu se mu nějakým způsobem podařilo získat i souhlas s jejich promítáním od tajemníka Ústředního výboru KSČ, dozírajícího na činnost vysokých škol. Po promítání se pak konal ve velké posluchárně debatní seminář, jenž končival kolem jedné v noci.

Osobně jsem přesvědčen, že šlo o jeden z nejsilnějších inspirativních vlivů vůbec, vedoucí ke vzniku dnes už legendární české filmové vlny šedesátých let.

V souvislosti s Milanem se nemohu nezmínit také o dvojici žen, nám oběma blízkým: studentce scenáristiky Mileně Tobolové a herečce Jitce Frantové. Obě byly naprosto výjimečnými osobnostmi. Milena ještě jako studentka FAMU napsala ve spolupráci s Jiřím Brdečkou scénář k velmi úspěšnému celovečernímu filmu *Snadný život*, který režíroval profesor FAMU Miloš Makovec. Jitka Frantová, která tehdy ještě působila v kolínském divadle, zazářila později v divadle Rokoko a před invazí v roce 1968 už byla jednou z nejpobulárnějších českých rozhlasových a televizních hereček.

Milena i Jitka byly v domácí umělecké komunitě daleko angažovanější než my dva, svým naturelem spíše samotáři. Jeden pocit nás ale všechny spojoval a pro naše budoucí osudy se ukázal být jako klíčový: znechucenost z provinčnosti české majoritní společnosti a potřeba nenechat se jí dusit. Bylo by ovšem chybou domnívat se, že jsme snili o emigraci jako o jediném možném východisku. Nesnili, nicméně naše znechucení vedlo k tomu, že když se příležitost k opuštění Československa naskytl, byla využita. První odešla Milena. V roce 1961 se vdala za naturalizovaného Američana a pražského rodáka Fredericka Jelineka, v té době asistenta zakladatele kybernetiky Norberta Wienera na Massachusetts Institute of Technology a dnes jednoho z nejslavnějších světových odborníků na umělou

inteligenci. V roce 1965 opouštím Čechy já (přesněji řečeno utíkám před pronásledováním StB, která usilovala o moji kriminalizaci), když se mi podařilo přesvědčit rozvědku, aby mě vyslala jako tajného agenta do Spojených států. Milan odchází ještě před sovětskou invazí na stipendijní pobyt ve Spolkové republice Německo a emigraci volí teprve krátce po 21. srpnu 1968. Poslední z nás odchází Jitka, které po nastolení tvrdého „normalizačního“ režimu nezbylo nic jiného, než aby s manželem Jiřím Pelikánem, populárním ředitelem Československé televize v době pražského jara, požádala o azyl v Itálii, kam byl její muž po invazi vyslán jako diplomat.

Když mluvím o našich odchodech z Čech, myslím, že v souvislosti s nimi se chtě nechtě vnucuje otázka, jaké následky měly pro naši seberealizaci a celkové životní nastavení. Nebylo by lepší, kdybychom namísto odchodu do „velkého světa“ zůstali doma, jako třeba naši spolužáci z FAMU Jiří Menzel nebo Věra Chytilová?

Myslím, že i když je tato otázka skutečně nabíledni, je špatně položena. Špatně proto, že tím, že vyžaduje obecně platné řešení, je klamavá. Obecně platné řešení, to jest v tomto případě kategorický imperativ, že jedno je na rozdíl od druhého morální, se totiž nemůže opřít o žádné obecně platné skutečnosti, ze kterých by se dal nějaký obecně platný závěr vyvodit. Rozhodnutí snažit se realizovat své priority doma může být pro někoho naplňující, pro jiného naopak ničivé. Je věcí nejenom priorit, ale i osobních dispozic, náhodných příležitostí anebo

překážek, ale třeba i volby životního partnera. Tedy volby veskrze relativní, jež se může ukázat jako správná nebo nesprávná bohužel až poté, kdy již byla učiněna, a je jako taková nevratná. Pokud jde o Milana nebo o mě, ale i Milenu či Jitku, mám za to, že naše rozhodnutí odejít bylo v našem případě lepší, než kdybychom zůstali a vystavili se tak zášti malých lidí stíhajících nevraživým odsudkem každého, kdo jen trochu přechází nad místní průměr. Pravda, bylo to za cenu zápasu o seberealizaci na daleko rozsáhlejší poli a v daleko větší konkurenci, ale věrnost sobě samému a svým hodnotám je přece tím, oč má jít v životě především. Pro Milana to platí naprosto spolehlivě; tak rozsáhlé a mnohostranně založené životní dílo by byl sotva kdy býval vytvořil, kdyby zůstal doma.

Když jsem se po jednosměrné procházce po mostě špiónů vrátil ze Spojených států do Československa, měl jsem obavy z toho, jak mě přijmou moji staří přátelé, kteří mě znali před tím, než jsem se na svou *mission impossible* vypravil. Jestli pochopí, že moje zpravodajské sledování amerických úmyslů ve studené válce, v níž jsme byli jako součást sovětského bloku nutně jedním z cílů potenciálního amerického útoku, byla legitimní služba našemu národnímu zájmu, a ne straně a vládě, nebo dokonce politice potlačování občanských práv a svobod. Musím říci, že u svých starých přátel jsem v tomto směru pochodil dobře. Jedna velká pochyba ale zůstávala: jak moji americkou misi zhodnotí Milan. Tedy člověk, jenž snad jako nikdo jiný znal mé ideály z mládí a mohl být proto obzvlášť nestranným

a přísným soudcem mé morálky a charakteru. Jinými slovy, zda moje pozitivní přesvědčení o sobě samém není ve skutečnosti jen účelovým sebeklamem. Ale jak jsem si přál s ním obnovit kontakt, tak jsem první krok neustále odkládal. – Věděl jsem, že Milan za studené války působil v rozhlasové stanici Deutsche Welle, která byla oficiálním médiem západoněmecké vlády, tedy formálně na druhé straně pomyslné barikády, a že během dlouhého času, kdy jsme spolu neměli žádný kontakt, mohl na mnoho věcí změnit názor. Zničehonic se Milan ozval sám, a z toho co psal, bylo znát, že dokonale chápe mé postoje. Byli jsme ovšem už o mnoho let starší a taky o poznání zkušenější. Přesto se odvážím říci, že svými ideály i etikou jsme zůstali stejní jako v letech, kdy jsme se začali stýkat. Navázali jsme na naše staré přátelství, jako kdyby se bývalo nikdy nebylo přerušilo – právě tak, jak to říká jedna stará moudrost: lidé, kteří se potkají, se potkávají znovu.

Karel Köcher
květen 2022

Korespondence

Nazdar Karle,

pan Čulík je k nezaplacení. Kdyby ho nebylo, ani bych netušil, že žiješ v Čechách.

Když jsem četl v *BL* Tvou precizní repliku na obvinění, že ses podílel na Dianině vraždě, uvažoval jsem – mimo vlastní téma, jak už to tak dělávám –, co všechno si člověk může zapamatovat a co naopak musí vytěsnit, na co musí – jak praví známé americké úsloví – zapomenout. Protože je paměť nepostradatelnou součástí inteligentního myšlení, neudivuje mě, že ji máš úctyhodnou. Pamatuješ si na minutu, odkud jsi kdy kam odešel anebo přišel. To bych patrně nedokázal ani s odstupem týdne, natož několika let.

Vybavily se mi nad tou četbou po dlouhé době naše rozhovory v baru kavárny Slavie, Tvé skvostně cynické každodenní komentáře nad články v *L'Humanité*, ale přišla také vzpomínka na onu podivuhodnou silvestrovskou noc (za boha bych si nevzpomněl, v kterém to bylo roce), kdy jsme spolu šli liduprázdnou Prahou, oba bez koruny v kapse, až na nás zavolaly z jednoho okna domu v Dlouhé třídě dvě mladé ženy a pozvaly nás, abychom s nimi oslavili blížící se půlnoc. Když jsme přišli nahoru, zjistili jsme, že to nejsou mladé ženy, ale dvě asi patnáctileté děti. Oba jsme ani nemrkli, naopak, tvářili jsme se vážně, ohromili jsme slečny ledabylou zmíenkou, že jsme od filmu, a zbylých padesát minut jsme s nimi zacházeli jako se sobě rovnými. O půlnoci

jsme si s nimi připili jejich řídoučkým punčem a odešli jsme jako džentlmeni. Byl to zajisté příběh spíše z nějakého Dickensovského románu než z 20. století. Ale právě proto bych ho sotva mohl prožít s někým jiným.

Důvod naše rozchodu jsem vytěsnil. Chvilí jsem nad ním uvažoval: Musela to být pitomost pod úrovní, takže si na ni ani vzpomínat nechci. Zato si vzpomínám na poslední historku, kterou jsi mě na rozloučenou obšťastnil a za kterou jsem Ti zůstal dlužen poděkování. Pobavila mě skvěle. Se slzami v očích mi na mou otázku, proč má mašličky ve vlasech, všechno večer prozradila jedna z obou dam, které jsi získal pro půvabnou intriku hodnou pera Giovanniho Boccaccia. Když jsem zjistil, co je ve hře, samozřejmě že jsem ji nekazil. Nedalo mi moc práce tuto první dámu přesvědčit, že má ve hře pokračovat. Měla zřejmě dojem, že má spiklenectvím se mnou nad svou sokyní vrch. Druhá dáma byla sice otrlejší, na mé otázky po mašličkách dělala jen překvapený kukuč, a já jsem tedy zase předstíral, že se ptám jen tak. Báječně jsem se při tom bavil. A zase to byl příběh, který se vůbec nehodil do 20. století, příběh, který by se mi sotva mohl stát s jiným partnerem. Tak tedy dodatečně: Uznání a díky.

V roce 1995 jsem se nudil v Egyptě a v jakémsi novinovém stánku nedaleko hotelu jsem hledal cosi ke čtení v nějakém mně přijatelném jazyce. Našel jsem tam tlustý špiónážní román od amerického autora, o němž jsem před tím nikdy nic neslyšel. Jmenoval se Robert Ludlum. Když jsem knihu otevřel (nevím, na které stránce), zarazilo mě, že je

zjevně jedním z hrdinů románu Čech. Knihu jsem koupil a na lodi, kterou jsem se plavil k Asuánu, jsem ho začal číst. Říkal jsem si: Proč asi Čech, a ne třeba Bulhar? Pak jsem usoudil, že pro Američany je Čech stále ještě exotické zvíře, a navíc od filmu *Casablanca* je pro ně i jako špión asi přijatelný: Odtud Ludlumova volba jeho hrdiny.

Ten autor, mimochodem, jak jsem poté zjistil a jak Ty jistě dávno víš, *crème de la crème* špionážní románové literatury, byl ale ve svém oboru zběhlejší, než jsem tušil. Jeho románový manželský pár se mi úplně ozřejmil, když jsem četl zprávu o přechodu mistra špionů Koechera s manželkou na Východ. Máš evidentní schopnost předvádět ve skutečném a reálném životě „neskutečné“ literární příběhy.

Nedivím se. Strávili jsme kdysi spolu mnoho hodin jen vyprávěním a povídáním, a myslím, že jsme se při tom nikdy nenudili. Dodnes ovšem nevím, jestli Tě tehdy na mne nenasadili. Byli to paranoici, bylo jich moc a práce měli málo, takže z nedostatku osob větších kalibrů sledovali i neškodné surrealisty. Zažil jsem s nimi později pár historek, které by Tě možná pobavily, ale já se před nimi musel skrýt nakonec v blázinci.

Pokud jde o Heideggera, myslím, že tomu dědkovi křivdíš. Nebyl to přesvědčený nacist, jen kariérista. Chtěl být rektorem. Pokud se dnes rozhlédneš v českém kráteru a vidíš, co všechno své doby vyváděl kvůli rektorské kariéře třeba „filosof“ Bělohorský, zjistíš mezi těmito nesrovnatelnými lidmi jednu zarážející paralelu: banální lidskou slabost. Na Heideggerovi fascinuje mnohé jeho hra

s jazykem. Mne spíš otravuje. Jestliže se někdo domnívá, že lze jazykovou etymologií vykládat svět, přečnuje prostě své nářečí. Anebo nemá ponětí o evoluci jazyka, což je zvláště pro filosofa dost trapné. Heidegger patří jistě k neoriginálnějším autorům, ale jeho originalita je pro kočku. Zajed' si někdy do jeho rodného Meßkirchu a pochopíš ho rychleji než četbou *Sein und Zeit*.

Ostatně není pro filosofa charakterový defekt ničím neobvyklým. Tak třeba Platónova láska k myšlení nikdy nepřesáhla jeho touhu po moci a postavení. Kdo ho četl, ten ví, že si fašismus nevymyslelo dvacáté století. To ho jen opsalo z jeho *Politei* a *Nomoi*. Ostatně to byla katolická církev, která ho vždy propagovala jako předkřesťanského myslitele. Někteří pitomci se v něm proto zhlízejí dodnes atd.

Několikrát jsem shora opakoval, že se nedivím. Jednomu se ale přece jen divím: Tvému obdivu k vídeňským pozitivistům. S výjimkou i Tebou zmiňovaného Wittgensteina, který v sobě měl ovšem židovské geny, což mnohé snad vysvětluje (mnohé zase ne, zvláště při pohledu na blbostí posedlé sionisty), to byla parta tyroláků bez espritu a imaginace. Filozofující věda, zvláště pak filozofující fyzikové, je (jsou) myslím dost jiná káva. Souhlasím s tím, že tam – a nikoliv na filozofických katedrách univerzit – se v posledních sto létech projevuje inspirovaná láska k myšlení.

Škoda, že v poslední době už nejezdím do Prahy. Docela rád bych si s Tebou vypil ve Slávii skleničku Courvoisieru. Jen tak ze staré tradice. Protože od té doby, co vím, že jakýsi

Ludwig Georg Courvoisier objevil tak zvané Courvoisierovo znamení, jehož příčinou je karcinogenní uzavření žlučového kanálu, jsem ten koňak přestal pít.

Amicalement Milan

5. srpna 2007

Milane,

Tvůj dopis mi udělal nesmírnou radost. A, neznám zrovna lepší slovo, rozechvěl, takovým tím způsobem, jaký jsem znal jako mladík, když se mi stalo něco krásného. Ono to naše přátelství bylo opravdu krásné, a vlastně pořád je, vždyť ho mám stále v hlavě, jako kdybychom se rozešli před chvílí. Jistě sis dávno všiml, že to, co si pamatujeme z minulosti, není v tom našem paměťovém úložišti řazeno chronologicky, ale paralelně podle závažnosti, kterou ty věci, které se staly, pro nás stále ještě mají.

Na tu silvestrovskou noc, kdy nás ty dvě dívky pozvaly, vzpomínám často, a vlastně na všechno to ostatní stejně jako Ty.

Že by mě na Tebe někdo kdy nasadil, o tom si ani nenech zdát. To by prostě nešlo. Pokud jde o to špionážní povolání-poslání, k tomu jsem se dostal zcela jiným způsobem, než bývá zvykem: oni si nevybrali mě, ale já je. Aniž by o tom věděli, ovšem. Ve zkratce to bylo tak, že mě honili, zčásti pro mé rebelantství a zčásti shodou okolností, stále víc a víc, až jsem dospěl k závěru, že jestli se mi nepodaří uprchnout, tak mě nakonec zavřou. Jenže žádný z mých pokusů dostat se za hranice neuspěl, a tak jsem jako krajní řešení problému požádal kamaráda, který pracoval na vnitru, aby tam u nich systematicky pouštěl do éteru poznámky o tom, že jsem právě na takové poslání ideální kandidát. Cílem

bylo nechat se rekrutovat, vyslat někam na Západ a tam vše vyklopit a požádat o azyl. Zabrali přesně, jak jsem to vymyslel, jenže ouha, byli jiní, než jsem si je představoval, většina jich sdílela můj odpor k nesvobodě a dogmatům, taková předzvěst osmašedesátého roku. A navíc jsem objevil, ke svému překvapení, že je ve mně víc dobrodruha, než jsem si myslel, a že mě takový nerovný souboj jednoho proti mnoha, v němž intelektuální schopnosti toho jednoho jsou vlastně jedinou zárukou přežití a úspěchu, nesmírně láká. Nicméně, kdyby mě byli vyslali do Francie nebo do Anglie, byl bych přesto na tu policii šel a o ten azyl požádal. Jenže mě poslali do Ameriky, a k té jsem žádný vřelý vztah neměl, spíš naopak, vzhledem k tomu, že dali Stalinovi volnou ruku, aby ten náš kout světa ujařmil.

Tvé poznámky o filosofii a filosofech by byly skvělou příležitostí vést zas jednou jednu z těch našich nádherných diskusí, ale tady v e-mailu je na to příliš malý prostor. S Platónem máš hlubokou pravdu, včetně té vazby na katolické myšlení, sám jsem tak Platóna představoval svým studentům – přednášel jsem v USA filosofii nějakých pět let. Pokud jde o Heideggera, tam už by to bylo na dlouhý rozhovor. Jistě, nebyl to nacist a v tom smyslu jako třeba Goebbels. Ale jeho filosofie bytí je s nacismem zcela kongruentní, nacismus lze v podstatě vidět v jejím světle jako realizaci toho jeho pojetí bytí – bytí, které není, jako u Sarttra, čistě jen existencí, v jejímž průběhu se něčím postupně stáváme, ale bytím, ze kterého vyvěrají nezpochybnitelné metafysické a hodnotové imperativy.

Uf, to jsem se zapotil, jsem v poslední době zvyklý vést polemiky poněkud jiného rázu.

Že nejezdíš už do Prahy, je opravdu škoda. Já do Německa také už nejezdím, ale kdybych někdy v budoucnu měl jet někam jen trochu směrem ke Kolínu, tak bych se docela určitě pokusil Tě vyhledat. V každém případě jsme v setkávání touhle výměnou hodně pokročili. Napadá mě jedno zuluské přísloví, kterému mě naučila zuluská žena, se kterou jsme si byli sympatičtí: *People who meet, meet again.*

Karel

Karle,

jsi opravdu dobrý. Očekával jsem od Tebe zčásti jiné reakce. Znamená to, že Tě už (ještě) dost neznám? Zabudoval jsem do svého dopisu pár žertovných provokací, například brutálně nekvalifikovanou poznámku k pozitivismu. Byla to nahrávka na smeč. Očekával jsem, že ve svém zaujetí pro věc odpovíš jízlivou ironií a hle: Ty jsi ji přešel mlčením. Možná, že jsem svou malou sondáž nanesl poněkud pastózněji, než bylo u Tebe zapotřebí, takže Ti byla podezřelá...

Romantický sklon přijímat riskantní výzvy a velké – snad až nebezpečně velké – sebevědomí jsi měl už v těch dávných časech, kdy jsme se znali. Také Tvůj manipulativní rozum mi není cizí. Tvé líčení cesty k výzvědným službám proto do mé představy o Tobě dost dobře zapadá i přes to, že nepostrádá zajímavé otazníky.

Mimořádnou inteligenci Ti snad nikdy nikdo neupíral. Jenomže ta by sama o sobě bývala nestačila. K cestě, kterou ses vydal, musí mít člověk i mimořádně silné nervy a mimořádnou (zcela nečeskou) odvahu. Musí umět kontrolovat a správně dávkovat svůj adrenalin atd. Všechno vlastnosti, které přesahují jak sociální, tak i kombinatorní inteligenci. Prostě: Inteligentní člověk může znát a umět teoreticky leccos, k čemu nemá sebemenší praktické schopnosti. Ta věta snad dokonce platí i naopak.

S odstupem let si uvědomuji, jak málo jsem Tě znal: Jan Čulík tvrdí, že ses od dětství zajímal o špionáž. Kdyby tomu tak bylo, byla by o tom ale snad musela být mezi námi řeč? Nebyla. O tomto svém speciálním a doslova vyhraněném zájmu, pokud tehdy už skutečně existoval, jsi se mnou nikdy nemluvil...

Také Tvé studium na FAMU bylo vlastně nepochopitelné. Měl jsi za sebou v té době už absolutorium mnohem kvalitnějšího studia na „technice“ a studium oboru filmová produkce pro Tebe nemohlo být vlastně už ničím zajímavé. Udivuje mne, že jsem se Tě na to tehdy důkladně nezeptal. A že Ty jsi své vědecko-technické zájmy nikdy nezdůrazňoval...

Ostatně jsem o Tvém zázemí ani jinak téměř nic nevěděl. O rodičích ses vyjadřoval, pokud si dobře vzpomínám, spíše s despektem, ale o své rodině jsi nikdy nic konkrétního nevyprávěl.

Byl jsi velmi zajímavý komentátor a glosátor událostí a Tvé postřehy o lidech byly vždy jiskřivé a trefné. Neobvyklé na Tobě bylo, že vedle technických jsi měl také – schopnostmi podložené – musické zájmy. Odjakživa jsem si vážil mnohostrannosti. Dříve jsem ovšem mylně věřil na jednotu tzv. „inteligence“. „Inteligencí“ je ale – jak mezi tím už víme – několik, dokonce snad řada, a nikdo z nás nehostí všechny. Někteří z nás jich mají ovšem o pár víc než ostatní. Evoluce rozhodně usoudila, že nemá egalitarismu zapotřebí.

Rád jsem se s Tebou stýkal, protože jsi byl svým rozhledem, vzděláním a svým úsudkem vysoko nad průměrem

těch studentíků a profesůrků, které mi osud přídělil jako spolužáky a učitele. Měl jsem tím pocit, že se před Tebou nemusím (příliš) přetvařovat.

Někdy stačí jen málo přerůst standard, a člověk už nemá žádné přátele. Jen spolužijící, s nimiž musí mít svatou trpělivost, aby si z nich nenadělal zamindrákované nepřátele. Naučí se tak shovívavosti a osamělosti.

Přátelsky Milan

P.S.: Píšeš, že jsi v poslední době zvyklý vést „polemiky jiného rázu“. Doufám, že mezi námi to budou vždy spíše debaty než polemiky, ale přesto mě zajímá, jakého rázu Tvé současné polemiky jsou.

6. srpna 2007

Milane,

je toho věru hodně v Tvém dopise, na co bych asi měl reagovat a dát aspoň jakousi odpověď. Pokusím se aspoň částečně, i když riskuji, že budu za pedanta.

Nevím, kde to Čulík vzal, že jsem se v mládí zajímal o špionáž. Když, tak rozhodně až v mládí dost pokročilém, a pouze jako fascinovaný obdivovatel takových lidí jako Paul Thümmel, Sorge nebo Abel-Fischer. Aniž mě kdy napadlo, že bych se na tu dráhu sám dal. Já jsem chtěl být filmový tvůrce, proto ta FAMU, i když jsem se, když jsme se znali, ještě jen hledal a neměl jsem jasno, do jaké míry chci být dokumentarista nebo předkladatel snů. Teoretickou fyziku jsem studoval na matematicko-fyzikální fakultě především proto, že to byla jediná vysoká škola, na kterou jsem se mohl probít i přes zlovolné nedoporučení ke studiu, a navíc mě matematika a fyzika i fascinovala jako intelektuální dobrodružství (takže dobrodružné sklony tu vlastně byly). Ta matematika s fyzikou mě konečně fascinují dodnes. Což je ale něco jiného než technika a technologie *per se*. Vlastně jsem na to pak navázal na čas i v USA, když jsem učil filozofii.

Jinak myslím, že nemáš pravdu, když mluvíš o FAMU jako škole svého druhu podřadné. Podřadná nebyla ani dost málo – podle mého názoru to byla naopak v té době světová špička. Konec konců, viz fenomén „české filmové

vlny“, který by bez ní nebyl. Její zvláštnost ale byla v tom, že formální vzdělání standardním způsobem nikomu nevnucovala, že když byl člověk nadaný a schopný, spokojila se s tím, že jeho talent povzbuzovala a taktně usměrňovala, a vzdělávala ho jaksi mimochodem. Ale pro toho, kdo chtěl, jako třeba já, v pravém slova smyslu studovat, byly tam osobnosti i obětavá ochota učit. Profesúrci? Vzpomeňme jen gigantů jako třeba Höger učící teorii herectví, dokumentarista Šulc, Kundera, a – pro mě vůbec nejvíc – A. M. Brousil. Studoval jsem totiž na FAMU filmovou vědu, nikoli produkci, jak se domníváš, a A. M. B. byl jeden z nejskvělejších učitelů, které jsem kdy měl. Během těch čtyř let, kdy jsem mu byl vystaven, jsem byl v podstatě jeho jediným studentem – někdy byli v jeho semináři tzv. „filmové vědy“ dva tři další, ale nikomu se ani zdaleka nevěnoval tak jako mně. Musel jsem na něj čekat někdy hodiny na rektorátu, než pro mě našel čas, občas mi přednášel jízdou na letiště, kam jel přivítat nějakého světového tvůrce, s kterým mě pak seznámil, někdy mě učil v klubu Čs. spisovatelů a někdy taky doma. Musel jsem pro něj psát dlouhé seminární práce, úplně stejně jako pak později na Columbia University. Když jsem dostudoval na mat-fyz, požádal písemně ministra, aby mi studium na FAMU bylo uznáno, a já mohl promovat ještě jednou. Soudruh ministr to zamítl. Ještě chvíli jsem bojoval, ale co naděláš, když po tobě jdou, a tak jsem se, jak víš, rozhodl jinak. O plných 10 let později jsem pak skládal závěrečné zkoušky pro hodnost Ph.D. na katedře filozofie Columbia University, která byla

v té době jednou z nejproslulejších kateder filozofie v západním světě. Těm zkouškám se říká „comprehensives“, jsou písemné, trvají celý den a jsou předpokladem pro to, aby byl doktorand připuštěn k práci na disertaci. Protože na té katedře jsem se specializoval na filozofii přírodních věd (studovat jsem také politologii, ale to byl jiný diplom na jiném ústavu univerzity), pečlivě jsem se připravil na zkoušky z filozofických disciplín, ze kterých jsem podle svého očekávání měl být i zkoušen. Jenže, když nám ráno dali seznam otázek, šel jsem do vývrtky: jedna z disciplín, z nichž jsem měl skládat zkoušku, byla estetika, kterou jsem celou dobu svých studií na Columbia systematicky ignoroval. Dodnes se pamatuji na ten šok, protože propadnout v jedné z disciplín znamenalo „comprehensives“ nesožit, dál platit školné, na které jsem neměl, začít pracovat na disertaci až buhví kdy atd. No, co se dalo dělat, sepsal jsem pojednání o otázkách z estetiky, jak nejlépe to šlo. Když jsem pak šel zjišťovat, jak jsem dopadl, zjistil jsem, že jsem z estetiky dostal A a že mě profesor, který na katedře vévodil studiu estetiky a moje odpovědi klasifikoval, žádá, abych přišel za ním. Když jsem za ním přišel – a byl to v té době jeden z nejznámějších amerických uměleckých kritiků – řekl mi: „Koechere, proboha, kde jste studoval estetiku? Vy jste si za ty tři roky nezapsal jedinou přednášku z estetiky, o seminářích nemluvě, ale ten váš výkon byl bravurní.“ Tak tolik k A. M. B.

Pokud jde o ty polemiky jiného rázu, měl jsem na myslí státě jako ty nedávné v *Britských listech*, třeba tu na

<http://www.blisty.cz/2007/7/18/art35340.html>, asi jsi ji četl. Je pozoruhodné, že kromě jednoho čtenáře, který mi poslal přes Čulíka kompliment, na to nikdo nezareagoval. Nebo vlastně to ani tak pozoruhodné není.

Přátelsky právě tak
Karel

7. srpna 2007

Karle,

pokud se mýlím v údajích Tvého životopisu, je to prostě tím, že ho téměř neznám a jsem odkázán na to málo, co si o Tobě bylo možné sporadicky přecíst v tisku. Někdy mě zajisté klame i paměť. Na příklad jsem nevěděl, anebo zapomněl, že jsi studoval filmovou vědu. Pardon. Jsou to desítky let...

Tvá energická obhajoba naší *alma mater* mě překvapila. Jmenuješ pár jmen a ptám se sám sebe, jestli jsme skutečně studovali na stejné škole. Jestliže by měli být lidé jako Brousil anebo Kundera světové špičky, mám zřejmě přemrštěné mínění o tom, co by měly „špičky“ být. Navíc bych mohl jmenovat dvojnásobek jmen, která byla hluboko pod úrovní Tebou jmenovaných. Tak třeba profesor Oswald, profesor Rak, profesorka Menšíková, profesor Dvořák a další, na jejichž tváře a výroky si vzpomínám, ale jejichž jména se mi už vytratila.

Chápu jen Tvou obhajobu Brousila. Vytvořil si k Tobě osobní vztah, dokázal si vážit Tvé osobnosti, lichořil Ti svou přízní... Tak, jak se choval k Tobě, se totiž choval i ke mně. Zjistil si mé osobní záliby, věděl, že jsem příznivcem uměleckých avantgard, a kdykoliv se mnou hovořil, vždy na ně přišla nějak řeč. Hovořil se mnou s vážností jako s expertem, jednou anebo dvakrát mně dokonce zatelefonoval a ptal se na můj názor, který údajně potřeboval pro nějakou diskusi...

Manipuloval mne, já to věděl, a přesto mi to lichotilo, protože jsem si nedokázal vysvětlit, proč to dělá. Rozuměj mi dobře: Nic proti němu nemám, než jen to, že to nebyl vědec, ale diplomat, který měl v popisu práce vyučovat vědě, o níž toho věděl jen o málo víc než to, co napsal Smrž ve svých *Dějínách filmu*. Měl vrožené nadání zacházet s lidmi tak, aby si je získal. To nadání je raritní a z mé strany – přiznávám se – záviděníhodné. Nicméně, že by jako profesor byl světovou špičkou?... Jako velvyslanec československé kinematografie byl rozhodně jedním z mála profesionálů tehdejšího režimu. Ale kde jsou jeho špičkové vědecké práce?

Pokud jde o ty ostatní, které jmenuješ, třeba o Kunderu, možná, že máš položenu latku tak nízko, že ji přeskočí každý romanopisec. Znáám Kunderu nazpaměť. Už jako asistent na fakultě byl lepší obchodník než básník, když debutoval surfováním na Ščipačevově vlně. Vždy uměl plavat (dokonce lépe než Kohout) ve vyhrátých vodách mírně provokativního úspěchu. Vždy věděl, co má napsat, aby to v širém „intelektuálním“ publiku zabralo. Cena, kterou se za to (rád) zaplatil: plytká a banální literatura prodchnutá „filosofií“ pro mladé ženy v domácnosti. Starý Tigrid mi kdysi řekl: „Jak ten umí chodit po pařížských parketách!“ a zakroutil hlavou. *D'accord*. Ale světová špička?...

***

Téma, které mě eminentně zajímá a o němž Ty musíš mít určitě přehled, je americké školství. Napiš mi nějaké

podrobnosti o svých zkušenostech. Mám k dispozici ověřené zprávy od amerických profesorů českého a rakouského původu, že některé US univerzity připouštějí i studium analfabetů, pokud jde o sportovní hvězdy. Víš o tom něco? Jaká je podle Tvého názoru úroveň absolventů univerzit ve srovnání s Evropou? Je pravda, že může dostat univerzitní diplom naprostý blbec jen proto, že pochází z bohaté rodiny, proti níž se žádná univerzita neodváží vykročit? Jak je to s tajnými spolky bohatých studentů, které vytvářejí po ukončení studia vzájemně se podporující kliky? Jak je to s náplní studia? Je pravda, že se učí jen americká literatura + Shakespeare, zatímco o světové literatuře nemají studenti ponětí? Je pravda, že nemají ponětí o geografii a neovládají historii? Jaký je na univerzitách vliv konzervativního evangelismu? Jak je to s evoluční teorií? Sám jsi byl studentem profesora, jehož sis vážil. V Evropě o něm (téměř) nikdo nic neví. Byl to opravdu dobrý vědec, anebo jen zkušený manipulátor jako Brousil? Protože jsi sám vyučoval filosofii, jaké filosofii jsi musel, mohl, směl vyučovat? Atd.

Já vím, chci toho na Tobě moc. Ale jsi v penzi, tak mi něco předhod'. Díky a na shledanou.

Milan

Milane,

položil jsi mi velké množství otázek, takže mám problém, kde začít, a navíc ještě daleko větší problém s tím, že, zvláště pokud jde o americké reálie, je vlastně nemožné dělat obecně platné soudy. Americká kultura, a tím myslím i to školství, je prazvláštní galimatyášovitá směsice průměrného, hrozného i výjimečného a všeho mezi tím, a to vše do ní právoplatně patří a je svébytně americké – svébytně americky průměrné, svébytně americky hrozné a svébytně americky výjimečné. Tedy nesourodé kvalitou, ale sourodé jakýmsi americky specifickým způsobem. Vůbec se to vlastně dá říct o Americe jako takové, a asi to je to jediné obecné, co se po pravdě o ní dá říct – že je to jakási koexistence extrémů, jejíž součástí se navzájem berou na vědomí, ale komunikují spolu jen na svých vlastních úrovních, jaksi po vlastních linkách, které se nekříží s těmi ostatními. Ano, je pravda, že i dobrá škola přijme a nechá procházet z ročníku do ročníku studenta, který je prakticky analfabet, jen proto, že posílí jejich sportovní tým. A zrovna tak je pravda, že akademicky neschopný jedinec se může dostat na prestižní univerzitní college jako George W. Bush na Yale, ba i získat nižší akademickou hodnost jen proto, že jeho rodina má na tu školu silné vazby (mecenášské, nebo že jeho proslulí předci tam studovali). Ale z akademického hlediska to ty školy nekompromituje,

ti blbci jsou tam jaksi mimo mainstream (akademický, ne společenský) a neovlivňují legitimní akademické aktivity. Jistě to souvisí i s tím, že posty administrátorů i amerických univerzit – prezidenta, děkanů atd. jsou posty manažerské (což ovšem nevylučuje, že jsou někdy obsazeny někým, kdo je odborně kvalifikován v nějaké vědecké disciplíně) a odborná úroveň školy je věcí v první řadě kateder, a ani tam to není vedoucí katedry, který ji garantuje, ale katedra jako kolektiv (hlasuje se o povýšeních, curricula atd.). Vedoucí katedry je kolektivem pověřen organizačním zajištěním činnosti katedry, a tato funkce často mezi členy katedry rotuje.

Při posuzování amerického školství je třeba si uvědomit obrovský rozdíl mezi college (završená bakalářskou hodností) a graduate school (v některých oborech udělující jen magisterské tituly, ale hlavně Ph.D., tj. velké doktoráty, které až donedávna v Evropě, kromě britských teritorií, neměly obdoby). I když je bakalářské studium na college specializované, jeho specializace má jen základní charakter, tj. poskytuje větší důraz na tzv. major, jako přírodní vědy, práva, literatura atd., a jde tedy o vzdělávání především všeobecné. Graduate school je docela něco jiného, je zcela soustředěna na odbornost a výuka probíhá hlavně v seminářích. Přechod z college do graduate school není nikterak plynulý, to, že někdo úspěšně dokončil na dané univerzitě bakalářské studium, ho v žádném případě nekvalifikuje k tomu, aby byl přijat na stejné univerzitě ke studiu doktorskému. Aby byl na něj přijat musí projít novým

přijímacím řízením, založeným na celoamerické celodenní zkoušce, tzv. Graduate Record Examination, probíhající ve zkušebních centrech v tentýž den a vyhodnocované celonárodně, kde se testuje IQ, odborná způsobilost v oboru, na který se student hlásí, a v angličtině. Na základě výsledků si pak přijímací útvary univerzit složené z profesionálních personalistů z žadatelů vybírají ve spolupráci s katedrami úspěšné uchazeče. Nutným, ale nikoli postačujícím předpokladem přijetí např. na některou z tzv. „super-elitních“ univerzit je být vyhodnocen mezi horními 2 % všech, kteří v daném roce celoamerickou Graduate Record Examination podstoupili.

Nejkvalitnější americké školství je až na velmi malé výjimky soukromé (a tedy žijící ze zisku jím generovaným, ze školného a státních a firemních grantů). Soukromé jsou všechny univerzity patřící do břechťanové ligy (Ivy League), jako Harvard, Princeton, Columbia Cornell, Yale atd., rovněž MIT, a kromě nich patří k „super-elitním“ školám jenom jediná státní, Stanford v Kalifornii. Ale když se řekne „super-elitní“, je to opět zobecnění, které je místy zavádějící. Neznamená rozhodně „superúroveň“ ve všech oborech, ale jen v některých, kterými je daná univerzita proslulá. Harvard má např. takto proslulou Business School, Law School a School of Medicine, Columbia vyniká ve studiu mezinárodních vztahů a fyziky apod. Ostatní obory jsou sice vynikající, ale nejsou tak absolutní špička jako ty, jimiž je univerzita proslulá. Takže když posuzuješ vzdělání nějakého odborníka, musíš brát v potaz jak univerzitu,

kteřou navštěvoval, tak to, jestli tam studovat ten obor, pro který je ta škola legendární.

Podle mého názoru, studium oboru, ve kterém je některá „super-elitní“ univerzita proslavená, obecně nemá v Evropě obdoby. Znamená to na příklad být členem nevelkého semináře vedeného nositelem Nobelovy ceny za fyziku nebo osobností stejné prestiže v oboru, kde se Nobelova cena neuděluje, jako filosofie nebo historie. Já sám jsem měl možnost být členem dvou seminářů tohoto rázu – Zbigniewa Brzezinského v sovětologii a Ernesta Nagela ve filozofii (zakladatele a klasika analytické filozofie přírodních věd). Brzezinského seminář měl v mé době 12 členů (jako apoštolů), nebylo možné se do něj jen tak zapsat, ale Brzezinski si sám těch 12 vybral ze značného počtu žadatelů. Činnost členů semináře spočívá v tom, že píší vědecké práce na témata daná nebo schválená vedoucím semináře, které pak na semináři přednášejí a obhajují před svými spolustudenty a Brzezinským. Dynamem a zdrojem poznávání tam byla především intelektuální ctižádost a vzájemná intelektuální rivalita členů semináře, která je rozpalovala k maximálnímu výkonu – Brzezinski především moderoval, uváděl do souvislostí, dotahoval myšlenky, pokud to potřebovaly. Když Ti tohleto popisuji, nemohu si odpustit vzpomínku na Brousila – ty jeho noční každotýdenní semináře po projekci byly založeny na stejném principu. Pravda, bylo tam víc lidí než dvanáct, ale většina tam stejně jen seděla mlčky. Těch diskutujících, vzájemně se vyhecovávajících k maximálnímu intelektuálnímu výkonu byla hrstka, a byli

to vždycky titíž. Nemohu si pomoci, opravdu se ty jeho semináře dají příznivě srovnat s tím nejlepším, s čím jsem se během svého studia na Columbia setkal.

Mimochodem, když poznamenáváš, že Brzezinského nikdo ani v Evropě moc nezná, je to jen věci optiky, a ne Brzezinského významu. B. je totiž gigant v oboru, který je v jiné dimenzi, než ve které se pohybují životy Evropanů. Strategie soupeření supervelmocí, a vůbec globálního uspořádání, je relevantní disciplína jen pro ty, kteří jsou aktéry tohoto soupeření a uspořádávání, a to Evropané zrovna nejsou (mohli by být, kdyby byli Evropany tak, jako jsou Američani Američany, ale tomu tak ani zdaleka není, že). Jinak je tomu pokud jde třeba o Číňany, Japonce či Rusy. V Rusku je Brzezinski všeobecně a pilně studovaný myslitel – jen já sám jsem byl na něho podrobně vypyťován ve dvou interview v ruském tisku.

Nakonec ještě poznámku ke Kunderovi. Řekl bych, že Tvůj vztah či lépe nevztah k němu vyvěrá především z toho, že máš na literaturu zásadně jiný pohled než on. Možná že se strašně mýlím, ale mám dojem, že pro Tebe je literatura nemyslitelná bez poezie, bez objevování neviděného a nového. A on je ve svých novelách až programově antipoetický, aspoň v tom smyslu, jak chápeš poezii Ty, ba i antidramatický v klasickém smyslu situačním nebo charakterovém, takže pro toho, kdo tyto klasické prvky chce, se jeví naivní, až nudný. Ale to drama tam je, situační i dramatické, ale zcela v psychologické rovině, kterou nelze zachytit žádným jiným způsobem než právě tím svébytným

„uměním románu“, které trvá na výrazových prostředcích par excellence literárních a nesdílených s žádnou jinou uměleckou disciplínou (důsledkem čehož je třeba to, že jeho novely nelze zfilmovat, a když, tak je to nutně průser.) Myslím si, že jeho tvorbu lze ocenit, jedině když ji člověk vnímá bezprostředně, bez ohledu na zavedené románové koncepce. Snad právě pro tuto bezprostřednost je tak nesmírně oblíben ve Spojených státech, mají tam, řekl bych, značnou schopnost dívat se na umělecká díla, jako by umění viděli poprvé – snad díky takové té jejich individualistické nepoplatnosti již existujícím autoritám.

Přátelsky,
Karel

Karle,

udělal jsi mi svým referátem o americkém školství velkou radost. Sbírám tyto informace už delší dobu, nikoliv teprve od chvíle, kdy užaslý svět spatřil největšího vola (a darebáka) ve funkci „nejmocnějšího muže světa“ a začal si klást otázku, jak je to vůbec možné.

V druhé polovině sedmdesátých a v osmdesátých letech jsem si začal dopisovat s několika profesory amerických univerzit a vždy tak trochu mimo téma jsem jim kladl i otázky podobné těm, které jsem položil i Tobě. Byli mezi nimi asi tři lidé českého původu, například zesnulý Ivan Sviták, a stejný počet učitelů německého a rakouského původu, například nedávno také zesnulý Paul Watzlawick. Zajímavý psycholog. Možná že znáš jeho knihy.

Když jsem byl v šedesátých letech delší čas v Sovětském svazu, kde jsem pracoval jako redaktor v moskevské televizi, uvědomil jsem si poprvé, jak může být mentální a kulturní zázemí od střeoevropského různé. Znal jsem dobře ruskou literaturu, viděl jsem desítky ruských filmů a naivně jsem se tehdy domníval, že toho o Rusech dost vím. Když jsem pak mezi nimi žil, zjistil jsem, že mi dá práci uvěřit, že to nejsou Marťané. Byli to vesměs příjemní, přátelští lidé. I straničtí funkcionáři, s kterými jsem se setkal. Ale myslelo jim to mnohdy tak groteskně, tak odlišně od mého myšlení, že jsem si teprve tam uvědomil, z čeho

všeho Marx při konstrukci sovětského socialismu opravdu nemůže být obviňován.

V Americe jsem byl všeho všudy jen asi tři měsíce a nechtěl bych se tam vrátit ani za vilu u moře. Mohu se proto odvolávat spíš na svůj instinkt než na důkladné poznání.

Setkal jsem se ale v Evropě s řadou lidí, kteří Ameriku dobře znají a kteří se mnou sdíleli můj názor: Politicky, historicky, geograficky atd. je celá země – od intelektuálů až po vrátné – neuvěřitelně neznalá a svými myšlenkovými procesy prostě hloupá. Přesněji: ohloupená. Jsem přesvědčen, že v takové zemi nemůže být žádné dobré školství. Na tom nezmění nic pár univerzit a několik vědecky aktivních a výjimečných jedinců, které tyto univerzity skupují po celém světě. Víme, že ani Evropané nejsou v průměru žádné inteligenční bestie. Průměrný občan Německa anebo Francie – jiné málo znám – je mnohdy tak nevzdělaný a omezený, že to přesahuje i ty nejnegativnější představy. (Stále ještě mezi námi žije překvapivě velké množství lidí, kteří nevědí, jestli obíhá Slunce kolem Země anebo naopak.) Primitivita amerického „průměru“ je ale přece jen ještě v jiné kvalitě. Vzpomeňme třeba na jejich zabeďněné, selské pánbíčkářství.

Začal jsem se kdysi zajímat o pravdivost té známé, banální věty, že je Amerika (jedinou) zemí, kde se může stát umývač nádobí miliardářem.

Je to pravda. Příkladem takového zbohatlého nevzdělance je dnes ještě žijící Kirk Kerkorian, kterému se sice

nepodařilo dokončit čtvrtou třídu základní školy, ale svou mazaností a bezskrupulózností se přesto báječně prosadil. Jenomže, zatímco většina lidí nad tím výkonem v obdivu žasne, já v tom shledávám těžký deficit americké civilizace: její škála hodnot je primitivní a zvrácená. Proto odměňuje americká společnost chytráky a zabijáky, podvodníky a spekulanty nesrovnatelně lépe než (pokud je vůbec má) své filozofy a vědce. A od šedesátých let nám Amerika svým barbarstvím zaneřádila Evropu.

Vnímal jsem ten neblahý vliv už koncem padesátých let, když američtí kšeftaři pochopili, že umělecké dílo může být i výnosná investice nesoucí tisícové dividendy, a vzali do ruky tzv. „umělecký trh“. Mazanice a napodobeniny bez invence a osobnosti, vyráběné v Americe plánovitě a rychle na kšeft, byly masivním kapitálem cílevědomě propagovány a tlačeny do galerií jako autentické umění. Platily se pohádkové částky revuím, které byly ochotny publikovat reprodukce nových amerických mazalů. Burzovními triky dosahovali manažeři amerických „umělců“ astronomických honorářů za naprostý paskvil. A fantastické, statisíkové honoráře se nabízely korupčním kunsthistorikům, ředitelům za to, že psali o těchto paskvilech učené traktáty. Hvězdy této úpadkové mašinérie byly cynismem vedení lidé jako Warhol anebo Christo.

Pamatuji se, jak jsem asi v šedesátém šestém roce narazil v rue de Seine v Paříži na americkou galerii „Sonabend“. Byla to nová, naleštěná galerie, samý chrom a mossaž a na novotou se skvících parketách byla vystavena

hromada koksu, do níž byla šikmo zapíchnuta neonová trubice. Ubohá, primitivní variace Duchampových protestních objektů z dvacátých let, jenomže bez toho protestu, protože zcela mimo historický kontext. Prostě epigonální sračka. Tehdy jsem si myslel, že se s tím Američané ve vzdělané a umělecky gramotné Paříži nikdy neprosadí. Byl jsem naivní. Prosadili se svou kapitálovou silou, a to nejenom v Paříži, tak, že úplně zničili evropské a tím celosvětové moderní umění. Prosadili se se svými popartistickými mazanicemi tak, jako se prosadil konfekční McDonald proti tradičním a originálním brasseriím, jako se prosadily americké krváky proti inteligentní francouzské kinematografii atd. Tak jsem pochopil, že čím je kultura jemnější a složitější, tím je zároveň slabší. Jakoby se opakoval před mýma očima příběh starého Řecka. A pochopil jsem výhody barbarismu. A teprve nyní jsem se ho začal skutečně štítit.

Proti téhle kulturní a mentální zkáze byl sovětský pseudosocialismus ukázkovou civilizací. Předpověděl jsem už tehdy Evropě špatné časy. A má předpověď se naneštěstí dnes a denně stále zřetelněji naplňuje.

Barbarství je nedostatek jemných regulativních mechanismů, primitivní společenské vztahy, mělká hodnotová škála a hierarchie založená na prehumánní fyzické (muskulární anebo pekuniární) převaze, mentální animalitě a spontaneitě. V podstatě je založen na sociálním darwinismu, který nebere v úvahu, že hodnota homo sapiens sapiens není už měřitelná jeho svalstvem a fyzickou silou,

ale duchovní převahou. To, co nám vnucuje Amerika, je typická retrográdní evoluční fáze. Politicky vyjádřeno, čiré reakcionářství.

Milan

Obsah

9	Předmluva
21	Korespondence
223	Obrazová příloha
229	Medailony autorů
235	Poznámky a vysvětlivky
267	Přílohy
315	Ediční poznámka
321	Seznam použitých zkratk

Milan Nápravník, Karel Köcher

People who meet, meet again

K vydání připravil a poznámkami opatřil Ladislav Fanta

Jazyková korektura Petr Janus a Linda Zachystalová

Obálka a grafická úprava OFICINA a JT

Sazba JT

Vydalo nakladatelství RUBATO v Praze roku 2022

Výtiskla TISKÁRNA PROTISK, s.r.o., České Budějovice

První vydání

ISBN 978-80-87705-88-9

RUBATO

Sarajevská 8

120 00 Praha 2

www.rubato.cz

studio@rubato.cz